

Ад рэдакцыі

1.

Яшчэ нядаўна будучы скіраванымі збольшага на “агульнасаюзную”, савецкую гуманітарную прастору, навукоўцы-грамадазнаўцы асвойваюць беларускі інтэлектуальны рынак. Аднак ператварэнне “савецкага грамадазнаўца” ў “беларускага інтэлектуала” шмат каму даецца з цяжкасцю. Сфармаваны цягам дзясяткаў гадоў сьветапоглядны стандарт выяўляе сваю дзіўную стабільнасць, асабліва ў частцы навуковага апарату і інтэрпрэтацыйных мадэляў. А без іх грунтоўнай рэвізіі глянуць на сьвет пановому праблематычна. Апрача таго, палітычны клімат у Беларусі ня надта спрыяе разрыву з традыцыямі савецкай гуманістыкі.

Тым ня менш, аблічча беларускай навукі змяняецца пакрыёма. Допіс у рэдакцыю “ARCHE” былога работніка Берасцейскага абкаму КПБ, а цяпер выкладчыка філязофіі Барыса Ляпешкі — знак эманцыпацыі гуманітароў сярэдняга пакаленьня, іхнай адкрытасці да дыялёгу з апанэнтамі “на полі праціўніка”. І гэта вельмі важна, бо толькі адкрытасць можа быць выходным пунктам для збліжэння. І наадварот, з закрытасці пачынаецца аддаленасць.

2.

Інтэлектуальны партрэт Барыса Ляпешкі, характэрныя рысы яго мыслення выяўляюцца пры звароце да ягоных публікацый — ня толькі ў часопісе “Беларуская Думка”, пра якія гаварылася ў папярэдніх нумараў “ARCHE-Скарыны”. На бачынах “Советской Белоруссии” таксама

рэгулярна зьяўляюцца яго публікацыі на розныя зладзённыя тэмы. У нядаўняй публікацыі “Анатомія ілжы” (19.07.2001) Ляпешка гнеўна пратэставаў супраць арышту і “зладзейскага” перавозу ў Гаагу экс-прэзідэнта Югаславіі Слабадана Мілошавіча (свае маралізатарскія развагі аўтар адкрывае так: “Сусьветная і ў першую чаргу славянская гісторыя дастаткова насычана падзеямі, пасля якіх адбылася прынамсі маральнае ўзрушэнне грамадства. ...У нацыянальнай, славянскай гісторыі таксама досыць шмат выпадкаў маральных узрушэнняў грамадства”. У нарысе “Паміж намі, правінцыяламі” ад 06.07.2001 ён іранізуе з “отчественных самобичующихся псевдоинтеллектуалов в тулупчиках с чужого плеча”, а ў эсе “Аз емь пуп Земли?” за 24.05.2001 вызначае Злучаныя Штаты як “супэрцывілізацыю, у аснову якой былі закладзеныя прагматызм, эгацэнтрызм, агрэсіўнасць і прага прыбытку “ў асабліва цынічнай форме”. І дадае: “Амерыка, краіна стандартаў, у другой палавіне XX стагодзьдзя выбілася з сусьветнага цывілізацыйнага стандарту... У гіпэртрафаваным выглядзе праявілася палітычная нецярпімасць, мэтастазы якой нескладана пабачыць ува ўсіх кутках зямной кулі. Была пастаўленая на канвэр вытворчасць “фігавых лісткаў”: ад “правоў чалавека” да “правільных і няправільных прэзідэнтаў”. У эсе “Глёбус пад камльгай глябалізацыі” (24.11.2000) Ляпешка пайшоў далей у сваёй крытыцы “амэрыканскага ладу жыцця”: “... амэрыканізацыя азначае прапанду аднапалярнага сьвету з Манблянм у выглядзе канстытуцыі “айцоў-заснавальнікаў”... амэрыканізацыя... азначае

навязванне гатовых стандартаў ладу жыцця”. Вельмі паказальныя думкі чытач знойдзе ў запемцы “Наша праўда” (12.01.2001): “... пра агульначалавечыя вартасці можна і трэба ўзгадваць, але калі забяспечаны нацыянальны інтарэс і асэнсаваныя нацыянальныя прыярытэты”. “Агульначалавечыя вартасці” паводле сваіх адмоўных канатацый у мысленні Ляпешкі неак дзіўна спалучаюцца з “правамі чалавека” (“правы чалавека” неўпрыкмет ператвараюцца ў глянбальную ідэалагему наступальнага характару, нават у ідэалагічны дручок, якім можна пляжыць тыя галовы, якія, нягледзячы ні на што, усё ж “не разумеюць” дабротаў, якія перад імі адкрываюцца... (“Меркаванне: Пра сэнс гістарычных традыцый” (28.06.2000).

У дадатак да ўсяго наш апанэнт — носьбіт своеасаблівага пачуцця гумару, якое напоўніцу выяўляецца ў выразях накіталт “адказ шукай у катухах Эдыпавага комплексу, які сваёй элітнасцю і элітарнасцю нагадвае комплекс жывёлагадоўчы” або “задуманна-мэнтальнае калупанне ў носе”. Некаму такое пачуццё гумару можа падацца постмадэрнісцім.

Гэтыя цытаты сведчаць, што пазыцыя і стыль сп.Ляпешкі тыповыя для ягонага кола.

3.

Вэрсію ідэалёгіі, якую адстойвае Барыс Ляпешка, можна назваць “патрыятычна-крэольскай”. “Патрыятычнай” таму, што яна чуйна адгукаецца на найменшыя зрухі палітычнага курсу сучаснага рэжыму (гэта стала асабліва відавочна падчас сёлетняй перадвыбарнай гонкі ў працэсе маніпуляцый лукашэнкаўскіх палітэхнолягаў з тэмай “беларуска-расійскай інтэграцыі”, якая няўзнак трапіла ў “прапагандысцкі ценз”; ідэалёгіі рэжыму вельмі чуйна адрэагавалі на рашэнні палітэхнолягаў: калі трэба, зробім акцэнт на інтэграцыі, а як скамандуець, выступім і за сувэрэнітэт). “Крэольскай” жа таму, што яна ў варунках постсавецка-

га нэакалянілізму ўвабрала ў сябе цяжка спалучальныя міжсобку элементы — іншародную культурную традыцыю і адначасна тутэйшы разнавід нацыяналізму, заснаваны перш-наперш на ідэнтыфікацыі з “маладой беларускай дзяржавай” і яе атрыбутамі (у тым ліку першым беларускім прэзыдэнтам).

Акурат фактарам нацыяналізму, а не нейкай міталагізаванай таталітарнай сьвядомасці мы схільныя тлумачыць усе гэтыя “выкрывальніцкія” пасажы пра “двудушныя фразы аб “дэмакратыі” і “правах чалавека”. Да слова, прыкладна такую пазыцыю займаюць і нацыяналістычныя плыні ўва ўсёй Эўропе (ад француза Лё Пэна да ўкраінца Зьмітра Карчынскага, былога лідэра УНА-УНСО).

Досыць заканамерна, што для абслугоўвання сваёй візіі нацыяналізму як “асаблівага шляху” Ляпешка карыстаецца аргументацыяй і прыёмамі той расійскай культурнай традыцыі, якая традыцыйна вызначалася ксэнафобіяй і ізаляцыянізмам:

“Існуе, натуральна, і іншы пункт гледжання, згодна зь якім “мы” і “Эўропа” – цывілізацыйныя антыподы і “скрыжаванца” ня можам ні ў водным, прабачце, ракурсе. Тут ня трэба цытаваць эпігонаў, дастаткова назваць катэхізіс адэптаў дадзенай плятформы, працу М. Данілеўскага “Расея і Эўропа”.

Пры гэтым неўпрыкмет адбываецца падмена паняццяў, бо аўтарскае “мы” ў гэтым выпадку ўжо абазначае ніяк не “Беларусь” і не “беларускую дзяржаву”, а хутчэй тое, што пазначана ў першай частцы загаловку працы М. Данілеўскага. Аднак для антынамічнага, канфрантацыйнага мыслення афіцыйных беларускіх ідэолягаў гэтка падыход выглядае вельмі прадуктыўным, чым і тлумачацца такія частыя звароты да яго. “Нашае “славянафільства” і “заходніцтва” ёсць карыкатурай на сапраўды глыбокія і зьмястоўна насычаныя арыгінальныя ідэйныя плыні”, — сьцьвярджае Барыс Ляпешка, і, відаць, сам не адчувае, наколькі ён мае рацыю.

(Тое самае можна сказаць і пра паса-жы накшталт “на нашым грамадзкім небасхіле за апошні час так і не з’явіліся фігуры, роўныя сваім маштабам А. С. Хмякову ці П. Я. Чаадаеву. Як няма й знаку “Семирамид” ці “Философических писем”).

Дык жа ““родавая” цяга да Расеі” выклікана прычынамі вельмі праявістымі, таму што сфармаваная ў яе культурным полі інтэлектуальная традыцыя ў канфрантацыі з сусветнай цывілізацыяй сталася надзіва актуальнай у першую дэкаду незалежнай Беларусі.

4.

Допіс Ляпешкі таксама сьведчыць, як мала зроблена ў справе дзяржаўнага будаўніцтва за дзесяць гадоў беларускай незалежнасці. Ён выразна даводзіць, што ў асяродзьдзі беларускай інтэлігенцыі дагэтуль маюць шырокае распаўсюджаньне імперскія міты ў духу “савецкая эпоха стварыла дзяржаву Беларусь”, “да пачатку ХХ стагодзьдзя ў дзяржаўным сэнсе Беларусь была легендай”. І што самае фатальнае, сярод тых элітаў, якія пайшлі на калябарацыю з лукашэнкаўскім рэжымам, не адбылося ідэнтыфікацыі з уласнай, айчыннай культурнай традыцыяй. Клішэ накшталт “маленькая Данія”, “невялічкая Чэхія”, “нацыянальная інтэлектуальная традыцыя наагул лёгка ўспрымала аскетычныя, рыгарыстычныя плыні” (відавочна, ідзеца пра расійскую, а не беларускую традыцыю) паказваюць, што беларускі інтэлектуальны афіцыйз дагэтуль дзівіцца на сьвет праз чужыя акулеры.

Палеміка на тэму ідэалёгіі сучаснага беларускага рэжыму ў цэлым пацьвярджае той відавочны факт, што ніводная палітычная сыстэма ня можа стабільна існаваць без зваротнай сувязі з сваім грамадствам, без вызначэння прыцягальных перспектываў развіцця. У выпадку Беларусі само зацікаўленьне гэтай тэмай ускосна сьведчыць аб працэсе сувэрэнізацыі ня толькі праходзіць настроенай інтэлігенцыі, але й па-прарасейску настроенай часткі інтэлектуальных элітаў.

Удакладненне

У артыкуле айца Аляксандра Надсана ў мінулым нумары “Скарыны” ў апошнім абзацы старонкі 4 трэба чытаць наступным чынам: “Паводле Агіевіча дадзены сказ павінен гучаць: “D(omini) Doctores, vos audivistis istum pauperem artitum doctorem juvenem”, што ён перакладае як: “С(падары) вучоныя, вы аўдыраваліся гэтым паўперам і artitum доктарам маладым...” Памылкі былі дапушчаныя па віне Рэдакцыі.